

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

๔.๑.๑ สภาพปัญหาและแนวคิดของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ

๑) แนวคิดในการดำเนินธุรกิจ : มีรากฐานจากแนวคิดปัจเจกนิยมที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ของตนเองเป็นศูนย์กลาง ความสัมพันธ์ของคนเกิดขึ้นเพราะผลประโยชน์ส่วนตน แต่ละคนจะตัดสินใจทำที่ดีที่สุดเพื่อบรรลุประโยชน์ส่วนตนแล้วจะเกิดผลดีต่อสังคมเอง โดยมีตลาดช่วยประสานผลประโยชน์ดังกล่าว ประกอบกับแนวคิดแบบแยกส่วนที่มีทัศนคติแบบกลไก ทำให้เข้าใจสรรพสิ่งแบบแยกเป็นส่วน ๆ เกิดความแปลกแยกซึ่งกันและกันในระบบนิเวศ นอกจากนี้ยังได้รับแรงเสริมจากแนวคิดพิชิตธรรมชาติที่เชื่อว่าตนเองแยกออกจากธรรมชาติและจะจัดการกับธรรมชาติ (เป็นนายเหนือธรรมชาติ) อย่างไรก็ได้เพื่อบรรลุประโยชน์สูงสุดแห่งตน รวมทั้งการตอกย้ำถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจซึ่งมีเพียงประการเดียวคือการสร้างกำไรนั้น ยิ่งส่งผลให้ธุรกิจดำเนินงานโดยมุ่งกำไรสูงสุดหรือต้นทุนต่ำสุด โดยละเลยผลเสียหายต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจ อันเป็นทางมาแห่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย

๒) สภาพปัญหาที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจ : แบ่งออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการที่ธุรกิจมองว่าทรัพย์สินหรือกำไรคือเป้าหมายของธุรกิจที่ต้องบรรลุ เพื่อนำกำไรนั้นมาขยายธุรกิจและเพิ่มความมั่งคั่งแก่องค์กรในลักษณะทุนต่อทุน ด้วยเหตุนี้กำไรจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิต ทำให้มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดจนเกิดการเบียดเบียน ทำลาย เอาเปรียบเปรียบผู้อื่น ผลก็คือเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ คนรวยก็ยิ่งรวย คนจนก็ยากจนและถูกเบียดเบียนต่อไป ความอยู่ดีกินดีจึงกระจุกกับชนกลุ่มน้อยเพียงบางกลุ่มเท่านั้น (๒) ด้านสังคม คือ เกิดการบั่นทอนความสัมพันธ์ของคนในสังคมจากความเอื้ออาทร มีน้ำใจต่อกันโดยไม่หวังผลตอบแทน กลับกลายมาเป็นสัมพันธ์เพราะเรื่องผลประโยชน์ และเกิดการแข่งขันได้ตอบอย่างรุนแรงในวงการธุรกิจท้ายที่สุดก็เกิดความเสียหายแก่ทุกฝ่ายทั้งธุรกิจเองรวมทั้งผู้คน สิ่งแวดล้อมในสังคม นอกจากนี้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคที่ด้อยคุณภาพเพราะตัดสินใจบริโภคบนคุณค่าเทียม (๓) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ เกิดจากการที่ธุรกิจมองว่าจะจัดการอย่างไรกับธรรมชาติก็ได้เพื่อให้กำไรสูงสุดหรือต้นทุนต่ำสุด จึงดำเนินธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมตามมา

๓) แนวคิดของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ : การดำเนินธุรกิจที่มุ่งกำไรเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

จึงเกิดกระแสข้อเรียกร้องจากสังคมให้ดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นแนวคิดซีเอสอาร์ขึ้นในปัจจุบัน หมายถึง การดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมโดยรวมบนพื้นฐานของความพอประมาณและไม่เบียดเบียนฝ่ายใด ด้วยการสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทั้งนี้เพราะหากสังคมอยู่ไม่ได้ ธุรกิจก็อยู่ไม่ได้เช่นเดียวกัน การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมนี้จะใช้ทรัพยากรภายใน และ/หรือ ภายนอกองค์กร และจะกระทำในกระบวนการ และ/หรือ นอกกระบวนการของธุรกิจ โดยที่ความรับผิดชอบต่อสังคมที่ ๑ ธุรกิจต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ การปฏิบัติตามข้อกำหนดของกฎหมาย ธุรกิจสามารถแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมที่สูงขึ้นไปได้ คือ ขึ้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ขึ้นจรรยาบรรณทางธุรกิจ และขั้นสุดท้ายคือขึ้นความสมัครใจ ทั้งนี้ธุรกิจสามารถปฏิบัติได้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องในแต่ละองค์กร

๔.๑.๒ พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองทางพระพุทธศาสนา

๑) ความเป็นมาและพัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองทางพระพุทธศาสนา : แนวคิดซีเอสอาร์ในมุมมองพระพุทธศาสนานั้นมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและพัฒนาโดยนักคิดนักวิชาการต่าง ๆ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ หลักอรรถะ ๓ หลักสัมมาอาชีวะ หลักประโยชน์ และหลักเศรษฐกิจแบบมัชฌิมา แนวคิดซีเอสอาร์ในปัจจุบันจึงมีความสอดคล้องหรือมีรากฐานส่วนหนึ่งมาจากพระพุทธศาสนา

๒) ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองทางพระพุทธศาสนา : เป้าหมายของธุรกิจทางพระพุทธศาสนา คือ การมองว่ากำไรหรือทรัพย์เป็นทางมาแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญา ทรัพย์มิได้มีจุดหมายในตัวเอง ดังนั้นกำไรที่ได้ด้วยความชอบธรรมและมีการเฉลี่ยแบ่งปันสู่สังคมจึงเป็นกำไรแบบพอเหมาะ เพื่อประสานประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่ายอย่างสมดุลทั้งองค์กร สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยกำไรแบบพอเหมาะที่ดีที่สุดนั้นเกิดจากการดำเนินธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยความสมัครใจ ส่วนการดำเนินธุรกิจทางพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นทางสายกลาง คือ พอดีโดยเกิดคุณภาพชีวิต และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อแสวงหากำไรอย่างถูกต้องชอบธรรมแล้ว ให้รู้จักแบ่งปันกำไรบางส่วนไปใช้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อาจจะอยู่ในรูปของการให้เพื่อสังคม (Philanthropy) นำไปสู่ประโยชน์สุขร่วมกันในสังคม

๓) อริยมรรคมีองค์ ๘ เส้นทางสายกลางสู่การดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม : การดำเนินธุรกิจตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นเส้นทางสายกลางสู่การดำเนินธุรกิจที่มี

ความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น หากจะจัดเป็นหมวดหมู่จะได้เป็น ๓ หมวดเรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ หมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญา ที่เป็นข้อปฏิบัติฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย วาจา จิตใจ และปัญญาอย่างเป็นองค์รวม แต่เพื่อให้เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์หรือผู้ที่ดำเนินธุรกิจ ระบบไตรสิกขาจะถูกผ่อนลงมาเป็นระบบบุญกิริยา ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติชีเอสอาร์ กล่าวคือ การปฏิบัติชีเอสอาร์ด้านกาย (ภายนอก) หรือ ชีเอสอาร์ระดับพื้นฐานจะอยู่ในรูปของการทำทานและรักษาศีล ส่วนการปฏิบัติชีเอสอาร์ด้านจิตใจ (ภายใน) หรือ ชีเอสอาร์ระดับก้าวหน้าจะอยู่ในรูปของภาวนา กล่าวได้ว่า ธุรกิจไม่ควรหยุดที่ความรับผิดชอบต่อขั้นพื้นฐานคือการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเท่านั้น แต่ควรพัฒนาสู่ระดับขั้นความรับผิดชอบต่อสังคมที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงขั้นความสมัครใจ เพื่อให้การปฏิบัติชีเอสอาร์สมบูรณ์อย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่า “ชีเอสอาร์แท้” ที่เกิดสมดุลทั้งทางด้านกายและจิตใจ เมื่อพัฒนาจนมีจิตสำนึกหรือความสมัครใจแล้ว การปฏิบัติชีเอสอาร์ในรูปของทาน ศีล และภาวนา ในรอบต่อ ๆ ไปก็จะมีสมรรถภาพ และเกิดการประสานประโยชน์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของภาครัฐ : ควรกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ภาคธุรกิจดำเนินการอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น เช่น ส่งเสริมธุรกิจหรือการลงทุนที่มีนวัตกรรมเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในรูปของการลดหย่อนค่าใช้จ่ายบางอย่างได้ เช่น ภาษี ค่าธรรมเนียม ดอกเบี้ย เป็นต้น และให้ความร่วมมือ อำนวยความสะดวกด้านทีมงานและเงินทุนกับหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางสนับสนุน ส่งเสริม แนะนำแนวทางเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมให้กว้างขวางมากขึ้น เช่น จัดอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สนับสนุนและเสริมสร้าง “เครือข่ายธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม” ให้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในสังคม เป็นต้น ตลอดจนประกาศเกียรติคุณองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมและเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีต่อไป นอกจากนี้ภาครัฐควรร่วมมือกับภาคธุรกิจโดยออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังซึ่งเป็นการป้องกันการคอร์รัปชันในภาคธุรกิจ เนื่องจากการต่อต้านการคอร์รัปชันจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่าง นักการเมือง ข้าราชการ และนักธุรกิจ

๒) ข้อเสนอแนะต่อภาคธุรกิจและประชาชน : การดำเนินธุรกิจที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อสภาพสังคมไม่เอื้อต่อการดำรงอยู่ ธุรกิจก็จะดำรงอยู่ไม่ได้

เช่นกัน การดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นสิ่งจำเป็น แม้ว่าจะได้กำไรแบบพอเหมาะ แต่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้มากกว่า เป็นการลดความเห็นแก่ตัวลง ซึ่งมีคุณค่าที่ยิ่งใหญ่กว่าประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียว

๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย : ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจเพิ่มกรณีศึกษาโดยสัมภาษณ์องค์กรธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น หรือศึกษาความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำเพาะกลุ่มหนึ่งหรือบางกลุ่มที่สำคัญ เช่น ลูกจ้าง พนักงาน เป็นต้น เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานที่ควบคู่กับการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้เกิดแนวทางและเป็นต้นแบบที่ดีแก่การดำเนินธุรกิจในสังคมต่อไป